

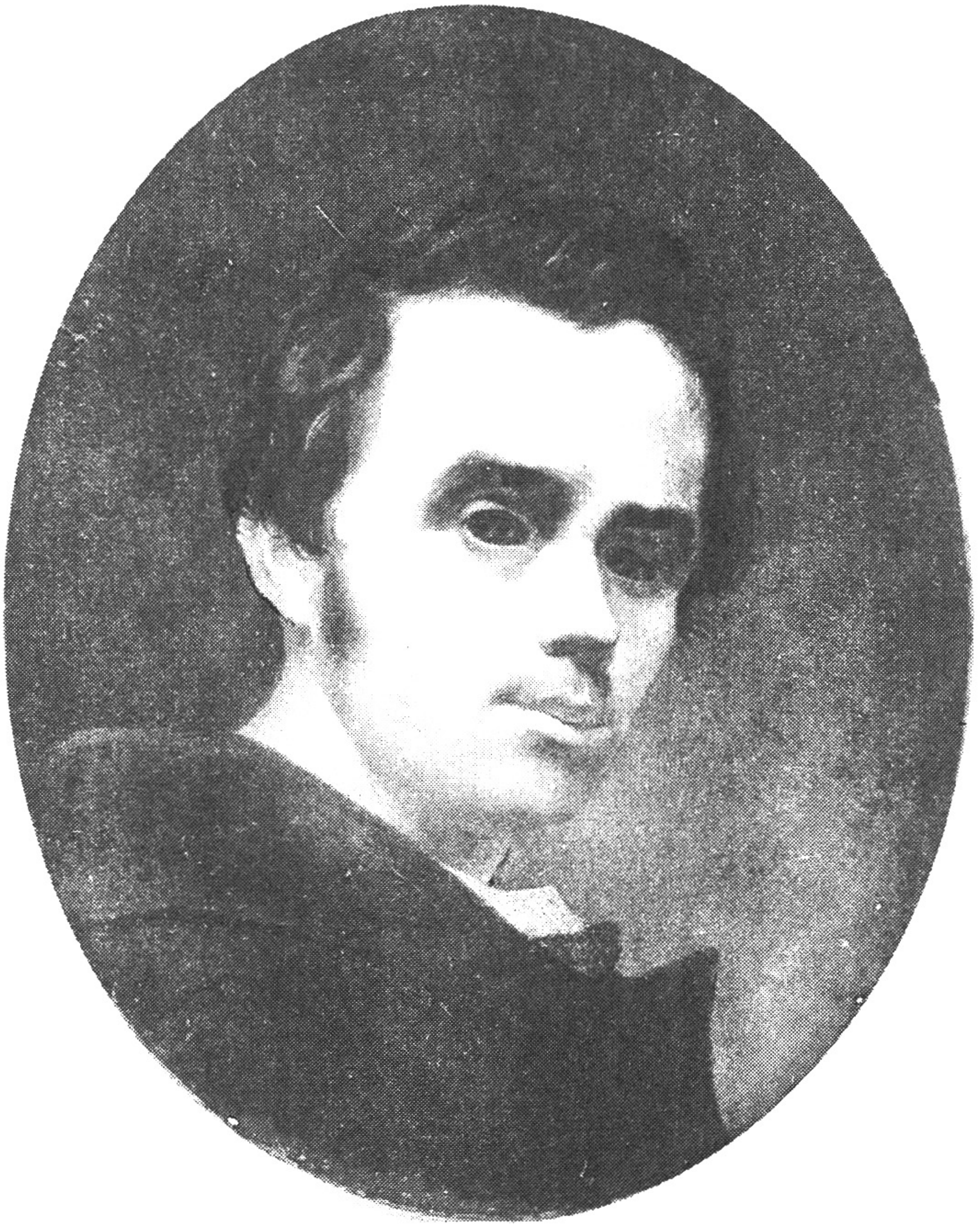
Тарас
Шевченко

Taras
Szewczenko

ВИБРАНІ
ТВОРИ

POEZJE
WYBRANE

ВІНОК КОБЗАРЕВІ
1814 1999
МОВАМИ НАРОДІВ СВІТУ

M. Mebrensky

Тарас Шевченко

ВИБРАНІ
ТВОРИ

Taras Szewczenko

POEZJE
WYBRANE

*Переклад польською
Przekład na język polski*

Київ
Головна спеціалізована редакція літератури
мовами національних меншин України
1999

ББК 84.4УКР1
ШЗ7

Випущено на замовлення Міністерства інформації України
за Національною програмою випуску соціально значущих видань

Упорядник *З.К. Полонська*
Переклад польською мовою *Сигора Твердохліба*

Тексти друкуються за виданнями:
Шевченко Тарас. Повне зібр. творів: У 12 т. Т. 1, 2. — К.:
Наук. думка, 1989—1990.
Szewczenko Taras. Wiersze wybrane. — Lwow: Polskie towarzystwo
nakładowe, 1913.

В оформленні видання використані репродукції
живописних та графічних творів Тараса Шевченка

Шевченко, Тарас.

ШЗ7 Вибрані твори: Пер. пол. — К.: Голов. спеціаліз. ред. літ. мовами нац. меншин України, 1999. — 63 с.: портр., іл. — Укр., пол.
ISBN 966-522-116-7

Поезії класика світової літератури українською мовою та
в перекладі польською.

До 185-річчя від дня народження.

ББК 84.4УКР1

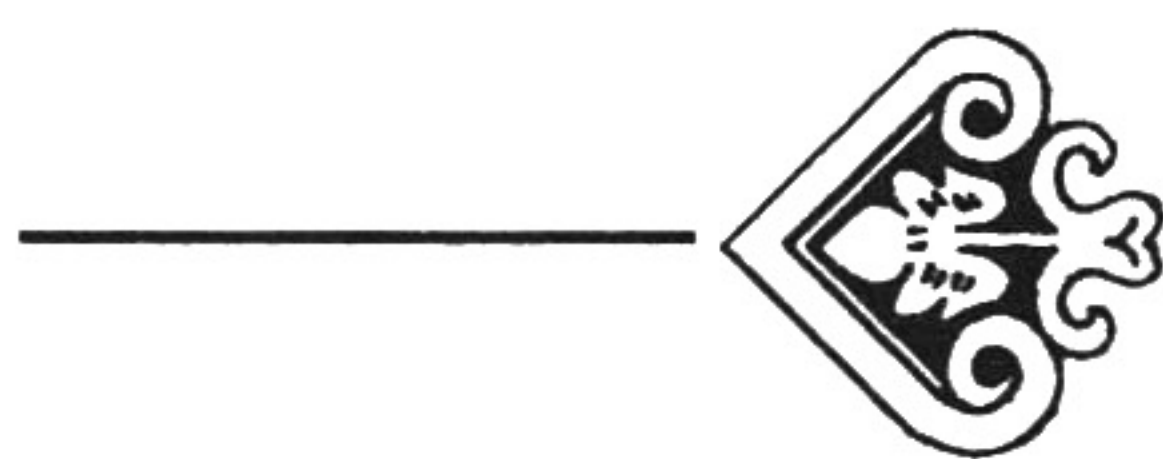
ISBN 966-522-116-7

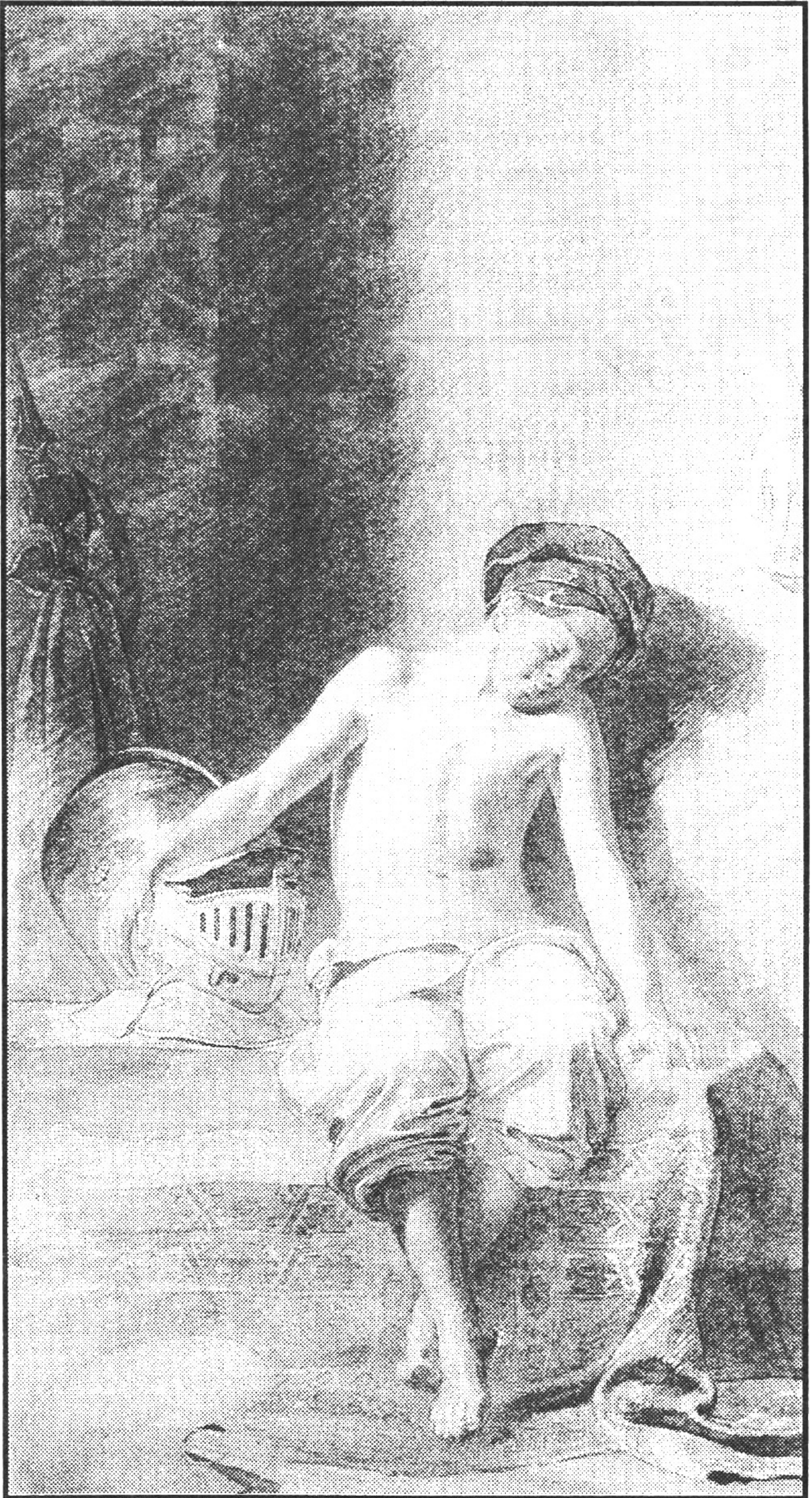
© З.К. Полонська, упорядкування,
1999

© Голов. спеціаліз. ред. літ. мовами
нац. меншин України, художнє
оформлення, 1999

**ВИБРАНІ
ТВОРИ**

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?..

Бо вас лихо на світ на сміх породило,
Поливали сльози... Чом не затопили,
Не винесли в море, не розмили в полі?
Не питали б люди, що в мене болить,
Не питали б, за що проклинаю долю,
Чого нужу світом? «Нічого робить», —
Не сказали б на сміх...

Квіти мої, діти!
Нащо вас кохав я, нащо доглядав?
Чи заплаче серце одно на всім світі,
Як я з вами плакав?.. Може, і вгадав...
Може, знайдеться дівоче
Серце, карі очі,
Що заплачуть на сі думи —
Я більше не хочу...
Одну сльозу з очей карих —
І... пан над панамі!..
Думи мої, думи мої!
Лихо мені з вами!

За карії оченята,
За чорнії брови
Серце рвалося, сміялось,
Виливало мову,
Виливало, як уміло,
За темнії ночі,
За вишневий сад зелений,
За ласки дівочі...
За степи та за могили,
Що на Україні,
Серце мліло, не хотіло
Співать на чужині...
Не хотілось в снігу, в лісі,
Козацьку громаду
З булавами, з бунчугами
Збирать на пораду...
Нехай душі козацькії
В Україні витають —
Там широко, там весело
Од краю до краю...
Як та воля, що минулась,
Дніпр широкий — море,
Степ і степ, ревуть пороги,
І могили — гори.
Там родилась, гарцювала
Козацькая воля;
Там шляхтою, татарами
Засівала поле,
Засівала трупом поле,
Поки не остило...
Лягла спочить... А тим часом
Виросла могила,
А над нею орел чорний
Сторожем літає,
І про неї добрим людям
Кобзарі співають,
Все співають, як діялось,
Сліпі небораки,

Бо дотепні... А я... А я
Тільки вмію плакати,
Тільки сльози за Україну...
А слова — немає...
А за лихо... Та цур йому!
Хто його не знає!..
А надто той, що дивиться
На людей душою —
Пекло йому на сім світі,
А на тім...

Журбою

Не накличу собі долі,
Коли так не маю.
Нехай злидні живуть три дні —
Я їх заховаю,
Заховаю змію люту
Коло свого серця,
Щоб вороги не бачили,
Як лихо сміється...
Нехай думка, як той ворон,
Літає та кричить,
А серденько соловейком
Щебече та плаче
Нишком — люди не побачуть,
То й не засміються...
Не втирайте ж мої сльози,
Нехай собі лютяться,
Чуже поле поливають
Щодня і щоночі,
Поки, поки... не засиплють
Чужим піском очі...
Отаке-то... А що робить?
Журба не допоможе.
Хто ж сироті завидує —
Карай того, Боже!

Думи мої, думи мої,
Квіти мої, діти!
Виростав вас, доглядав вас —
Де ж мені вас діти?..
В Україну ідіть, діти!
В нашу Україну,
Попідтинню, сиротами,
А я тут загину.
Там знайдете щире серце
І слово ласкаве,
Там знайдете щиру правду,
А ще, може, й славу...

Привітай же, моя ненько!
Моя Україно!
Моїх діток нерозумних,
Як свою дитину.

[1839,
С.-Петербург]

Минають дні, минають ночі,
Минає літо, шелестить
Пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить,
І все заснуло, і не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь...

Доле, де ти! Доле, де ти?

Нема ніякої,

Коли доброї жаль, Боже,

То дай злої, злої!

Не дай спати ходячому,

Серцем замирати

І гнилою колодою

По світу валятись.

А дай жити, серцем жити

І людей любити,

А коли ні... то проклинать

І світ запалити!

Страшно впасти у кайдани,

Умирати в неволі,

А ще гірше — спати, спати

І спати на волі,

І заснути навік-віки,

І сліду не кинуть

Ніякого, однаково,

Чи жив, чи загинув!

Доле, де ти, доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, Боже,
То дай злої! злої!

21 декабря 1845,
Вьюница

Мені однаково, чи буду
Я жить в Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині —
Однаковісінько мені.
В неволі виріс меж чужими
І, неоплаканий своїми,
В неволі, плачучи, умру.
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину
На нашій славній Україні,
На нашій — не своїй землі.
І не пом'яне батько з сином,
Не скаже синові: — Молись,
Молися, сину, за Вкраїну
Його замучили колись. —
Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні...
Та неоднаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її, окраденую, збудять...
Ох, не однаково мені.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847,
С.-Петербург]

Не кидай матері, казали,
А ти покинула, втекла,
Шукала мати — не найшла,
Та вже й шукати перестала,
Умерла, плачучи. Давно
Не чуть нікого, де ти гралась,
Собака десь помандрувала,
І в хаті вибито вікно.
В садочку темному ягнята
Удень пасуться. А вночі
Віщують сови та сичі
І не дають сусідам спати.
І твій барвіночок хрещатий
Заріс богилою, ждучи
Тебе не квітчану. І в гаї
Ставочок чистий висихає,
Де ти купалася колись.
І гай сумує, похиливсь.
У гаї пташка не співає —
Й її з собою занесла,
В яру криниця завалилась,
Верба усохла, похилилась,
І стежечка, де ти ходила,
Колючим терном поросла.
Куда полинула, де ділась?
До кого ти перелетіла?
В чужій землі, в чужій сем'ї
Кого ти радуєш? До кого,
До кого руки приросли?

Віщує серце, що в палатах
Ти розкошуєш, і не жаль
Тобі покинутої хати...
Благаю Бога, щоб печаль
Тебе довіку не збудила,
Щоб у палатах не найшла...
Щоб Бога ти не осудила
І матері не прокляла.

[Між 17 квітня і 19 травня 1847,
С.-Петербург]

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть.
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають, ідучи, дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Сем'я вечера коло хати,
Вечірня зіронька встає.
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх,
Сама заснула коло їх.
Затихло все, тільки дівчата
Та соловейко не затих.

[Між 19 і 30 травня 1847,
С.-Петербург]

В неволі тяжко, хоча й волі,
Сказати по правді, не було.
Та все-таки якось жилось.
Хоть на чужому, та на полі...
Тепер же злої тії долі,
Як Бога, ждати довелось.
І жду її, і виглядаю,
Дурний свій розум проклинаю,
Що дався дурням одурить,
В калюжі волю утопить.
Холоне серце, як згадаю,
Що не в Україні поховають,
Що не в Україні буду жити,
Людей і Господа любить.

[Між 19 і 30 травня 1847,
С.-Петербург]

КОСАР

Понад полем іде,
Не покоси кладе,
Не покоси кладе — гори.
Стогне земля, стогне море,
Стогне та гуде!

Косаря уночі
Зострічають сичі.
Тне косар, не спочиває
Й ні на кого не вважає,
Хоч і не проси.

Не благай, не проси,
Не клепає коси.
Чи то пригород, чи город,
Мов бритвою, старий голить
Усе, що даси.

Мужика, й шинкаря,
Й сироту-кобзаря.
Приспівує старий, косить,
Кладе горами покоси,
Не мина й царя.

І мене не мине,
На чужині зотне,
За решоткою задавить,
Хреста ніхто не поставить.
І не пом'яне.

[30 травня 1847,
С.-Петербург]

N. N.

Мені тринадцятий минало.
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чого було?
Мені так любо, любо стало,
Неначе в Бога

Уже прокликали до паю,
А я собі у бур'яні
Молюся Богу... І не знаю,
Чого маленькому мені
Тойді так приязно молилось,
Чого так весело було.
Господнє небо, і село,
Ягня, здається, веселилось!
І сонце гріло, не пекло!

Та недовго сонце гріло,
Недовго молилось...
Запекло, почервоніло
І рай запалило.
Мов прокинувся, дивлюся:
Село почорніло,
Боже небо голубеє
І те помарніло.
Поглянув я на ягнята —
Не мої ягнята!
Обернувся я на хати —

Нема в мене хати!
Не дав мені Бог нічого!..
І хлинули сльози,
Тяжкі сльози!.. А дівчина
При самій дорозі
Недалеко коло мене
Плоскінь вибирала,
Та й почула, що я плачу.
Прийшла, привітала,
Утирала мої сльози
І поцілувала...
Неначе сонце засіяло,
Неначе все на світі стало
Моє... лани, гаї, сади!..
І ми, жартуючи, погнали
Чужі ягнята до води.

Бридня!.. А й досі, як згадаю,
То серце плаче та болить,
Чому Господь не дав дожить
Малого віку у тім раю.
Умер би, орючи на ниві,
Нічого б на світі не знав.
Не був би в світі юродивим.
Людей і [Бога] не прокляв!

[Друга половина 1847,
Орська кріпость]

Добро́, у кого є госпо́да,
А в тій господі є сестра
Чи мати добрая. Добра,
Добра такого таки зроду
У мене, правда, не було,
А так собі якось жилось.

.
І довелось колись мені
В чужій далекій стороні
Заплакати, що немає роду,
Нема пристанища, госпо́ди!

.
Ми довго в морі пропадали,
Прийшли в *Дар'ю*, на якор стали.
З *Ватаги* письма принесли
І всі тихенько зачитали.
А ми з колегою лягли
Та щось такеє розмовляли.
Я думав, де б того добра,
Письмо чи матір, взять на світі.
— А в тебе єсть? — Жена і діти,
І дом, і мати, і сестра!
А письма нема...

.

[Друга половина 1848,
Косарал]

Г. 3.

Немає гірше, як в неволі
Про волю згадувать. А я
Про тебе, воленько моя,
Оце нагадую. Ніколи
Ти не здавалася мені
Такою гарно-молодою
[1] прехорошою такою,
Так, як тепер на чужині,
Та ще й в неволі. Доле! Доле!
Моя ти співаная воле!
Хоч глянь на мене з-за Дніпра,
Хоч усміхнися з-за

І ти, моя єдина,
Встаєш із-за моря,
З-за туману, слухняная
Рожевая зоре!
І ти, моя єдина,
Ведеш за собою
Літа мої молодії,
І передо мною
Ніби море заступають
Широкії села
З вишневими садочками
І люде веселі.
І ті люде, і село те,
Де колись, мов брата,

Привітали мене. Мати!
Старесенька мати!
Чи збираються ще й досі
Веселії гості
Погуляти у старої,
Погуляти просто,
По-давньому, по-старому,
Од світу до світу?
А ви, мої молодії
Чорняві діти,
Веселії дівчаточка,
І досі в старої
Танцюєте? А ти, доле!
А ти, мій покою!
Моє свято чорнобриве,
І досі меж ними
Тихо, пишно похожаєш?
І тими очима,
Аж чорними — голубими,
І досі чаруєш
Людські душі? Чи ще й досі
Дивуються всує
На стан гнучий? Свято моє!
Єдинеє свято!
Як оступлять тебе, доле,
Діточки-дівчата
Й защебечуть по своєму
Доброму звичаю,
Може, й мене ненароком
Діточки згадають.
Може, яка і про мене
Скаже яке лихо.
Усміхнися, моє серце,
Тихесенько-тихо,
Щоб ніхто і не побачив...

Та й більше нічого.
А я, доленько, в неволі
Помолюся Богу.

[Друга половина 1848,
Косарал]

Не для людей, тієї слави,
Мережані та кучеряві
Оці вірші віршую я.
Для себе, братія моя!

Мені легшає в неволі,
Як я їх складаю,
З-за Дніпра мов далекого
Слова прилітають.
І стеляться на папері,
Плачучи, сміючись,
Мов ті діти. І радують
Одинокую душу
Убогую. Любо мені.
Любо мені з ними.
Мов батькові багатому
З дітками малими.
І радий я і веселий,
І Бога благаю,
Щоб не приспав моїх діток
В далекому краю.
Нехай летять додомоньку
Легенькі діти.
Та розкажуть, як то тяжко
Було їм на світі.
І в сім'ї веселій тихо
Дітей привітають,
І сивою головою

Батько покиває.
Мати скаже: бодай тії
Діти не родились.
А дівчина подумає:
Я їх полюбила.

[Друга половина 1848,
Косарал]

ЧУМА

Чума з лопатою ходила,
Та гробовища рила, рила,
Та трупом, трупом начиняла
І со святими не співала,
 Чи городом, чи то селом
 Мете собі, як помелом.
Весна, садочки зацвіли;
Неначе полотном укриті,
Росою Божою умиті,
Білють. Весело землі,
Цвіте, красується цвітами,
Садами темними, лугами.
А люди біднії в селі,
Неначе злякані ягнята,
Позамикалися у хатах
Та й мруть. По улицях воли
Ревуть голодні, на городі
Пасуться коні, не виходить
Ніхто загнать, нагодувать,
Неначе люди тії сплять.
Заснули, добре, знать, заснули,
Святу неділеньку забули,
Бо дзвона вже давно не чуть.
Сумують комині без диму,
А за городами, за тином
Могили чорнії ростуть.

Під хатами поміж садами,
Зашиті в шкуру і в смолі,
Гробокопателі в селі
Волочать трупи ланцюгами
За царину — і засипають
Без домовини; дні минають,
Минають місяці — село
Навік замовкло, оніміло
І кропивою поросло.
Гробокопателі ходили,
Та й ті під хатами лягли.
Ніхто не вийшов вранці з хати,
Щоб їх, сердешних, поховати,
Під хатами і погнили.

Мов оазис, в чистім полі
Село зеленіє.
Ніхто в його не заходить,
Тільки вітер віє
Та розносить жовте листя
По жовтому полю.
Довго воно зеленіло,
Поки люди з поля
Пожарище не пустили
Та не запалили
Села того зеленого.
Згоріло, зотліло,
Попіл вітром розмахало,
І сліду не стало.
Отаке-то людям горе
Чума виробляла.

[Кінець вересня—грудень 1848,
Косарал]

І знов мені не привезла
Нічого почта з України...
За грішнії, мабуть, діла
Караюсь я в оцій пустині
Сердитим Богом. Не мені
Про теє знать, за що караюсь,
Та й знать не хочеться мені.
А серце плаче, як згадаю
Хоч невеселії случаї,
І невеселії ті дні,
Що пронеслися надо мною
В моїй Україні колись...
Колись божились та кялись,
Братались, сестрились зо мною,
Поки, мов хмара, розійшлись
Без сльоз, роси тії святої.
І довелося знов мені
Людей на старості... Ні, ні,
Вони з холери повмирили,
А то б хоч клаптик переслали
Того паперу

Ой із журби та із жалю,
Щоб не бачить, як читають
Листи тії, погуляю,
Погуляю понад морем
Та розважу своє горе.
Та Україну згадаю,
Та пісеньку заспіваю.

Люде скажуть, люде зрадять,
А вона мене порадить,
І порадить, і розважить,
І правдоньку мені скаже.

[Кінець вересня—грудень 1848,
Косарал]

В неволі, в самоті немає,
Нема з ким серце поєднать.
То сам собі оце шукаю
Когось-то, з ним щоб розмовлять.
Шукаю Бога, а нахожу
Таке, що цур йому й казать.
От що зробили з мене годи
Та безталання; та ще й те,
Що літечко моє святе
Минуло хмарно, що немає
Ніже єдиного случаю,
Щоб доладу було згадать.
А душу треба розважать,
Бо їй так хочеться, так просить
Хоч слова тихого; не чуть,
І мов у полі сніг заносить
Неохолонувший ще труп.

[Друга половина 1848.
Косарал]

І золотої й дорогої
Мені, щоб знали ви, не жаль
Моєї долі молодої;
А іноді така печаль
Оступить душу, аж заплачу.
А ще до того, як побачу
Малого хлопчика в селі.
Мов одірвалось од гіллі,
Одно-однісіньке під тинном
Сидить собі в старій ряднині.
Мені здається, що се я,
Що це ж та молодість моя.
Мені здається, що ніколи
Воно не бачитиме волі,
Святої воленьки. Що так
Даремне, марне пролетять
Його найкращії літа,
Що він не знатиме, де дітись
На сім широкім вольнім світі,
І піде в найми, і колись,
Щоб він не плакав, не журивсь,
Щоб він де-небудь прихиливсь,
То оддадуть у москалі.

[Січень—квітень 1849,
Косарал]

Минули літа молодії,
Холодним вітром од надії
Уже повіяло. Зима!
Сиди один в холодній хаті,
Нема з ким тихо розмовляти,
Ані порадитись. Нема,
Анікогісінько нема!
Сиди ж один, поки надія
Одурить дурня, осміє...
Морозом очі окує,
А думи гордії розвіє,
Як ту сніжину по степу!
Сиди ж один собі в кутку.
Не жди весни — святої долі!
Вона не зійде вже ніколи
Садочок твій позеленить,
Твою надію оновить!
І думу вольною на волю
Не прийде випустить... Сиди
І нічогісінько не жди!..

18 октябрю [1860,
С.-Петербург]

POEZJE
WYBRANE

Dumy moje, dumy moje,
Jakże źle mi z wami!
Przecz stoicie na tych kartkach
Smutnymi rzędami?
Czemu wiatr was nie rozprószył
W stepie, hen po świecie,
Lub niedola nie uśpiła
Jako swoje dziecię?

Ta niedola was zrodziła w świat na pośmiewisko,
Łzy kapały... Czemuż łez tych topielisko
W morze was nie zniosło lub nie zmyło w polu?
Niktby mnie nie pytał, czemu cknę mi świat,
Niktby nie zapytał, skąd mi wątek bolu,
Czemu los przeklinam... «Pędziwiatrów brat!»
Nie rzekliby, szydząc.

Dzieci, moje kwiecie!
Pocom ja was tulił, was, swój drobny mak?
Czy choć jedno serce załka tak we świecie,
Jak jam z wami płakał? Może też to tak...

Może znajdzie się dziewczęce
Serce, zadrgnie w męce,
Łzami olśni ciemne oczy:
Ja nie pragnę więcej.
Jedna łza — i jam na chwilę
Mocarz nad mocarze!
Dumy moje, źle mi z wami,
Więc się wami skarżę...

O tych czarnych brwiach i oczach,
W noc bezsenną, czułą,
Serce — tęskne i radosne
Opowieści snuło;
Opiewało, jak umiało,
Sielskie noce ciemne,
Strojny w zieleń sad wiśniowy,
Pieszczoty tajemne.
O mogiłach i o stepach
Hen po Ukrainie, —
Serce śniło na obczyźnie,
Milcząc w śnień godzinie.
Nie chciałem ja pośród śniegów
Kozaczej gromady
Z buławami, z buńczukami
Zwoływać na rady.

Niechaj mi kozacze duchy
Bujają szeroko
W Ukrainie, tam, gdzie kresu
Nie odszuka oko;
Gdzie, — jak wolność, co minęła, —
Dniepru nurt rozlany,
Step i step bez końca, w stepie
Jak góry, kurhany.
Tam sie lęła, tam urosła
Ta kozacza WOLA,
Co wrogami, tatarami
Zasiewała pola;
Dżdżem przelanej krwi skrapiała,
Stepów żar chłodziła,
Aż spoczęła. Oto nad nią
Wyrosła mogiła.
Nad mogiłą Orzeł czarny
Zwisł, sprawując straże...
O mogile dobrym ludziom
Śpiewają kobzarze.
Ślepce — dzieje opiewają,

A ja... ja — niemowa:
Mam ja łzy o Ukrainie,
Ale nie mam słowa...
A o troskach — precz mi z troską!
Kogoż-to nie trudzi?!
Kto przez duszę na świat patrzy,
Przeze łzy na ludzi —
Piekło przejdzie na tym świecie
A w tamtym...

Troskami

Nie nakłonię sobie szczęścia,
Gdy mi nie łaskawe.
Życieź smutki czas niekrótki,
Skryte w sercu, krwawe.
W pierś je skryję, w serce wpiję
Wężową obręczą,
Aby nawet wróg nie przeczuł,
Jak one mnie męczą.
Niech myśl moja, jak kruk czarny,
Wciąż krąży i kracze,
A me serce w noc, jak słowik,
Jęknie i zapłacze
Cicho: ludzie nie wyszydzą
Pogardliwą zgrają...
Moich ran nie ocierajcie,
Niechaj krwią spływają!
Niech na cudze pola rzeką
Moja łza się toczy,
Aż na wieki mi zasypią
Cudzym piaskiem oczy...

Dumy moje, dzieci moje!
Całe życie mroczne
Was tuliłem, — wychowałem,
Cóż ja z wami pocznę?
W Ukrainę idźcie, dzieci,
W naszą Ukrainę,
Popod płoty, sierotami,

A ja — tutaj zginę.
Tam znajdziecie szczerze serca
I słowa łaskawe,
Tam znajdziecie szczerą prawdę,
A może i sławę...

Przyjmij, matko Ukraino,
Te sieroce roje
Moich dzieci nierozumnych,
Jako dzieci swoje.

Konają dni, konają noce,
Skon lata wieści szelest cknny
Pożółkłych liści. Wzrok w pomroce,
Zasnęły dumy, serce, sny,
Zasnęło wszystko, — nicość w łonie.
Czym jeszcze żyw, czym teraz w skonie?
Czy to już zwid mój w świecie trwa?
Tak obce dziś mi śmiech i łza...

Nijakiej doli! gdzieś ty, dolo?
Niech dola zła pobieli włos,
Jeżeli nie jest Boga wola,
Choć późno, dać mi szczęśny los...
Niech nicość duszy nie ostudzi,
Bym śpiący włókł się pośród ludzi,
Bogdajbym nie padł tu czy tam,
By zbutwieć, niby zgniły tram.

Tchnij we mnie życie, wielki Boże!
W me serce uderz, wykrzesz skrę,
Niech wszechmiłością duch rozgorze!
Lub spraw, gdy z Twojej woli mrę,
Bym swem przekleństwem spalił ziemię.
Życ, brzęcząc w więzy, straszne brzemię,
W niewoli umrzeć straszno snać,
Lecz straszniej — wolnym być i spać.

O trzykroć straszno zejść bez śladu,
W beczucie zsunąć się, jak w grób,

Podobne sennej zdrętwie gadu.
Na jedno wtedy żyw czy trup...
O gdzieżeś bytu mego dolo?
Jeżeli nie jest Boga wola,
Choć późno, — dać mi szczęsny los,
Niech dola zła pobieli włos!

Na jedno mi, czy w Ukrainę
Nieść brzemień życia każe Bóg,
Czy kiedy wspomną tam, że ginę
W śniegowych zaspach obcych włók —
Na jedno mi, jam próżen trwóg!

W niewoli wzrosłem, cierpiąc rany,
I, żalem swoich nieptakany,
W niewoli umrę, łkając w szloch.
Wziąć wszystko mi w mogilny loch!
Ślad nawet nikły po mnie zginie
Na naszej sławnej Ukrainie,
Na tej nie swojej naszej ziemi.
I nigdy ojce, ucząc syny,
Nie rzekną dziecku: «Módl się, dziecię!
Za wyzwolenie Ukrainy
Zamęczon był w dalekim świecie.»

Na jedno mi, czy kto pacierze
Słać będzie w rocznicowe dni...
Lecz wiem: nie jedno mi, o nie,
Że matkę uśpią źli szalbierze,
I wreszcie, okradzioną w śnie,
Pożoga ją z uśpienia zbudzi...
Och, nie na jedno to mi, nie!

Radziła wieś: «Nie rzucaj matki!»
A tyś rzuciła, poszła w świat.
Szukała matka parę lat
I nie znalazła. Płacząc, zmarła.
Przestały mówić i sąsiadki,
I wreszcie pamięć się zatarła.
Dom w pustce. Izby wiatr zakurza.
Pies powędrował gdzieś z podwórza.
W zwilczalym sadzie błędne owce
W dzień szczypią osty i żarnowce,
A w noc puszczyków smętny tren
Sąsiadom z powiek płoszy sen;
I ten barwinek twój krzyżowy
Na ślubny wianek dla twej głowy,
Łopiany zagłuszyły, szczaw;
Wysycha w gaju czysty staw,
Gdzieś ty nurzała pierś swą ongi;
Gaj smuci się, i ptak z połągi
Oddawna żaden już nie śpiewa —
I ptaki z tobą odleciały;
Żałobę z zielsk jar przywdział cały,
Zgarbiły się wierzbowe drzewa.
Już niema w jarze twej krynicy,
I ścieżkę, którą stopy młode
Deptały, biegnąc w jar po wodę,
Krze tarnin kryją i bruszniczy.

Odeszłaś w świat po walce z trwogą
I wstydem... dokąd? w którą stronę?
Czyś na obczyźnie?... i do kogo
Przyrosły ręce twe toczone?

Ach, szepce mi me biedne serce,
Żeś ty w pałacach rozkosznicą —
I nie żal ci za swą świetlicą,
I że ten dom wasz w poniewierce.

Szczęśliwa bądź do śmierci, miła!
By nie obrzydły ci dostatki,
Byś nigdy Bogu nie bluźniła
I nie przeklęła własnej matki!

Wiśniowe sady wkoło chaty,
Chrabąszczów słyhać senny mruk;
Już oracz do dom wiedzie pług,
Wracają dziewczki z pól objaty,
A matki ojców patrzą z dróg.

Domowi siedzą koło chaty.
Wieczorna gwiazda wschodzi w mgle.
Wieczerzę córka z chaty śle,
A matka uczy małe skrzaty —
Gra słowik, malcom słyhać źle.

Pokładła matka koło chaty
Do snu dziecięta swe na len,
Ją samą przy nich zmorzył sen.
Już cicha noc. Brzmią śpiewne czaty
I nuci ptak przekorny ten.

W niewoli ciężko, choć wolności
Nie znałem w on miniony dzień;
Lecz jakoś żyłem: życia cień,
Nie życie — tułać swoje kości
Na cudzej roli... Dziś — złowroga
Ta dola zda się — uśmiech Boga!...
Dziś doli tej wyglądać muszę!
Przeklinam nierozumną duszę!
Gdy lada szalbierz ją odurzy, —
Utopi wolność, ot, w kałuży...
Krew, serce mrozi smutek ten,
Co żyć w ojczyźnie mi nie wróży
I nie w ojczyźnie ledz na sen.

KOSIARZ

Ponad polem we dnie
Kosą błyska i mknie,
Nie pokosy kładzie — góry:
Gdzie postąpi, trzeszczą mury,
Morze lękiem drgnie.

W noc, gdy stanie u głów,
Jęk nie płoszy go sów...
Ścina kosa jego wraża,
Na niczyje łzy nie zważa, —
Bracie, pacierz mów!

Nie krzycz, próżna tu łza!
Gród czy sioło, do cna —
Nie klepając nawet kosy,
Niby brzytwą tnie w pokosy
Wszystko, co Bóg da:

Chłop to, szynkarz, czy dziad,
Co szedł z lirą przez świat.
Przyśpiewuje siwowłosy,
Coraz nowe kładzie stosy,
Król niejeden padł.

Nie ominie i mnie,
Na obczyźnie mię tnie,
Za kratami w noc zadławi.
Nikt mi krzyża nie postawi
I nie wspomni, nie...

W trzynaste lato szło mi życie,
Gdym pasał owce wedle wsi.
Czy Bóg sam jaśniał w nieba szczycie,
Czy jam śnił szczęścia cud w zachwycie,
Jak tylko dusza dziecka śni —
Tak błogo było mi w te dni,
Jak gdybym pasał trzodę Boga.
Zwołują już i na południe,
A ja w burzanach, paląc chrust,
O domu Boga marzę cudnie...
Zwidują mi się raje złudnie,
Modlitwa sama płynie z ust!
Igrają owce pośród bruzd,
Łagodnie świeci oko Boga...

Czy z piekieł trysła struga wrąca,
By prędko zwarzyć ten mój raj,
Czy też jarząca żagiew słońca
Spaliła rajski sen bez końca —
Zczerniało sioło, step i gaj,
Zbladł nawet niebios siny kraj,
I już nie śniłem chwały Boga!
Spojrzałem. Owce, wełny wiechy —
A ja ni owcy nie mam tam...
Posłałem wzrok na złote strzechy —
Bóg nie dał piędzi, jak za grzechy...
W calutkim świecie jestem sam...
Załkałem, myśląc o tem... Łkam
I na głos żalę się na Boga...
A tam, przy drodze gdzieś, dziewczyna,

Ukryta pośród smukłych traw,
Konopie czy też len dożyna,
Pod sierp ostatnią naręcz zgina,
A kładąc suszyć ją nad staw,
Płynącą z kądś z burzanów ław
Zasłyszysz skargę mą na Boga.
Podeszła do mnie uśmiechnięta
Jak ten na łanie maku kwiat.
Całuje w usta... Pachnie mięta...

Dziewczyna zgania me jagnięta —
Choć one cudze, patrzę rad
I myślę «mój ten cały świat...»
I w sobie samym czuję Boga.

Dzieciństwa!... Jednak, kiedy wspomnę,
To taki mię ogarnia smęt,
Że ja, pacholę to bezdomne,
Nie orzę dzisiaj skiby skromnej,
Że nie umarłem jako pęd —
Nie znając chimerycznych pęt
I nie przekląwszy ludzi, Boga...

Szczęśliwy, kto ma dom rodzinny,
A w domu kochające siostry
 Wraz z dobrą matką!
Ba, los człowieka bywa ostry —
Więc to się zdarza — z Boga winy? —
 Czasami — jakoś nazbyt rzadko...

I mnie się raz tak wydarzyło.
W dalekiej stronie morze, puszcza —
Płakałem, żem jest ten, co niema,
Gdy tych, co mają — w świecie tłuszcza!

Na morzu długo nami chwiało;
Nareszcie w Darję wpłynął statek.
W milczeniu każdy chwyta listy,
Czytając słowa sióstr i matek...

Z kominka w ciszy ogień trzaska...
Ja z towarzyszem ze załogi
 Coś tam gadamy,
Po chwili — niemo pijem grogi,
A ja rozmyślam: gdzie u djaska
 Wyszukać w świecie listu, — mamy? —

«A ty, czy masz?» — «Mam żonę, dzieci,
I dom, i w domu matkę, siostrę,
 A listu niema...»

DO H.Z. W UKRAINIE

Największa męka — we więzieniu
Przypomnieć wolność przeszłych dni.
O tobie serce moje śni,
Wolnością tyś mi była bowiem.
Jak nigdy, — zdajesz się w marzeniu
Kwitnąca świeżem, młodem zdrowiem,
A postać twoja taka cudna,
Jak tylko może być ułudna
Marzenia zjawia na obczyźnie...
Nie miałem ciebie w życiu, dolo,
To może cię choć w pieśni wyśnię!
Straconą wolność pieśń wyzwala;
O przyjdź, uśmiechnij się choć zdala,
Z za Dniepru spójrz, jak sny mię bolą...

Ach! oto widzę cię, jedyna:
Wstajesz tam z za morza,
Z mgły różowej się wynurzasz,
Jak promienna zorza.
Za sobą wiedziesz na swych blaskach
Moje młode lata,
Skinieniem ręki dziwy tworzysz:
W drugim krańcu świata
Przede mną, niby powódź światła,
Liman nasz i sioła,
Wiśniowych sadów białe raje
I rzesza w nich wesola.

A oto sióło to i ludzie
Kędy mnie, przybysza,
U progów powitano: Bracie!
Wejdz, gościnna krysza.
I widzę: w chacie stara matka,
Siwa własta rodu.
Jak kornie, pomnę, z rąk jej brałem
Dzban złotego miodu!
Czy też i dziś, jak w owe czasy,
W jej świetlicach rojno?
Czy też i dziś na wieczornicach
Młodzi tańczą strojno,
Jak ojcowie, po dawnemu —
Aże świt zaświeci? —
A wy, smagłe krasawice,
Wy czarniawe dzieci
Łady-wiosny i Daż-boga,
Czyliż wciąż wesoło
Tan u starej rozwijacie
Po świetlicy wkoło?
A wśród nich ty, moja doło,
Czy wciąż płyniesz jeszcze?
Święto moje czarnobrewie!
Sny o szczęściu wieszczę!
Czy twych ócz bławaty czarne
Wciąż oczarowują
Ludziom duszę? Czy i teraz
Próżno się dziwują
Twej urodzie? O jedyna
Ma miłości święta!
Jeśli kiedy cię otoczą
W krąg dzieci-dziewczęta,
I niewinnie zaszczebiocą
W długi wieczór w zimie,
Niechże tobie kto powtórzy
Wtedy moje imię.
Ty zaś wówczas się uśmiechnij
Cicho, pokryjomu...

Nie zdradź naszych dawnych rojeń...
Nie zwierz ich nikomu...
Mnie już dzisiaj nic nie boli...
Modłę się w niewoli...

Toć nie dla ludzi, nie dla sławy
Mój wiersz wzorzysty, i chropawy;
Wszak sława, bracia, jest jak dym —
Dla siebie wiązę z rymem rym!

Gdy tworzę wiersze te w niewoli,
To jakoś lżej mię dusza boli:
Ojczyste słowo — cud i czar
Wśród tych niemiłych cudzych gwar;
Z za Dniepru dźwięk za dźwiękiem leci
Jak dziwny rój skrzydlatych dzieci,
A gdy ich głośny płacz i śmiech
Rozbrzmiewać pocznie w tysiąc ech
W zatęchłych mrokach kazamaty,
To wiem, żem rodzic ich bogaty!
I błagam: broń ich mocny Bóg,
By ich nie uśpił tutaj wróg;
Niech lecą z wieścią stąd, o świecie,
Za Dniepr: jak ciężko przeżyć życie!...
Tam bezmiar naszych pól i łąk
Przywita lotnych dzieci ciąg.
Przyjmując je w rodzinnem kole,
Co zbożnie zbierze się przy stole,
Pokiwa głową ojciec, dziad,
Zaś matka westchnie: «Gorzki świat...»
Dziewczyna drgnie... Jej dusza biała
Pomyśli: «Jam je ukochała!»

POMÓR

Włóczyła się z łopata dżuma,
Szczerbata baba, czarta kuma,
Mogiły kopiąc w czarnej niwie,
Gdzie kładła trupy człecze mściwie,
A nie śpiewając requiem zgoła.
Wszyściutko zmiata w mig dokoła.
Na wiosnę. Kwitnie wokół ziele,
A sady, druchny w białym płótnie,
Umyte rosą, proszą butnie
Z dziewczuchą ziemią na wesele.
Dziewoja, idąc poprzez wieś,
Na licach kalin ma rumieniec,
Na czole gajów ciemny wieniec,
A biedny naród co dnia bladszy.
Jak wystraszone jagnię patrzy...
Po chatach wszystko skryte gdzieś,
Pogląda trwożnie, co świtanie,
Czy to już dzisiaj śmierć w drzwiach stanie...
W ulicy ryczą głodne woły,
A konie wloką się w konopie,
Rozniósłszy zgniłe częstokoły —
A znikąd nie wybieży chłopię,
Do stajni zagnać, owsa dać.
Jak gdyby wszystkich zmorzył sen...
Posnęli... Twardy sen to snąć,
Gdy przepomnieli święty dzień:

Niedziela — znikąd dzwon nie huczy!
Bez dymu sterczą chat kominy;
A za wsią rosną co godziny
Mogiłki, jakby rył je kret...
I miejsca już nie będzie wnet!...
Gdzieś z głębi sadów, z jakiejś kuczy,
Zaszyci w skóry, smołą zlani,
Grabarze wyszli, jak pijani.
Z chat łańcuchami trupy wloką,
By je pogrzebać tam za tłoką,
Bez trumny... Mija rzesza skora
Dni, niedziel. Zmilkło nieme sioło,
Śmiertelnie zcichło wszystko wkoło,
Porosło pokrzyw chwastem już.
Jedyny grabarz, żyw z wieczora,
Pod chatą też się zwałił w kurz,
Nogami bijąc, tocząc pianą...
A nikt nie wyszedł z chaty rano,
By go pochować... Tam, pod chatą,
Nieszczęsny zgnił przez skwarne lato.
Jak oaza na ugorach
Sioło się zieleni,
Nikt nie wchodzi tam w tych porach,
Tylko wiatr co mieszka w polu,
Na podściółkę liść kąkolu
Zbiera na jesieni.
Długo jeszcze kąt ten głuchy
Stał opustoszały.
Aż podeszły z pól pastuchy,
Wieś podzęgły zadżumioną,
I zgorzała... Wiatry wioną,
Wiatry ślad rozwiały...

I znowu: choćby mi literkę
Przywiozła poczta z Ukrainy!
Za jakiś chyba wielki grzech
Bóg wygnał mnie w ten kraj pustynny
Na kary wieczną poniewierkę.

W swym wielkim gniewie Bóg mię żenie,
Lecz nie wiem — a i któż mi powie? —
Czem zgrzeszył piersi mojej dech,
Za jaką myśl się kajać głowie,
I jakie-m spełnił przewinienie?

O smuć się, serce me, w noc ciemną
Wspominkiem szarych dni w ojczyźnie,
I płacz, że dniom tym przyszedł kres...
I oto troski czas nademną:
Zapomniał brat mnie, siostry bliźnie.

Choć snuli ze mną nic żywota,
To tak rozeszli się, jak chmara;
Bez zbożnej rosy, próżni łez.
I oto mi w starości kara:
Osamotnienie, ból, zgryzota...

W niewoli, w głuchej samotności,
Dla zwierzeń, serce, nie masz brata,
Więc szukasz bóstwa, Pana świata,
By w noc rozmawiać z nim w cichości.
Żarliwie, serce, szukasz Boga,
A co znajdujesz — wyznać trwoga...
Ach, co zrobiły ze mnie lata
I mego życia noc złowroga!

Już przeszło chmurnie święte lato,
Twe lato, duszo moja biała.
Li-tylko pewność ci została,
Że się nie stałaś zbyt bogatą:
Żeby wspomnienie, choć cień głupi
Odszukać, gdy się człowiek skupi!...
Jakby śnieżycą zawiewała
Czyjś nieochłódły zewłok trupi...

Młodości złotej i bezcennej
Nie płaczę nigdy: Niczyj żal
Nie płacze doli — bezpromiennej...
Lecz serce skrwawi ni to stal,
A duszę zroszą łzy tułacze,
Gdy, wlokąc się przez wieś, zobaczę
Małego chłopca, co jak liść,
Jak zwiana z wierzby puchów kiść
Samiutki, w prochu gdzieś pod płotem
W łachmanach tkwi, zszarganych błotem.
Ach, wtedy zda mi się: To ja!
To ta miniona młodość ma!
I zda się jeszcze, że i na nie
Wiośniane nigdy nie tchnie wianie,
Wolności święty wiew!... Bez kras
Przemiął wreszcie jego czas,
Młodości złoty płomień zgasł...
I czad mu duszę tak przygniecie,
Że na szerokim wolnym świecie
Najmitą będzie... Kiedyś tam,
By łez nie ronił na zły los,
By w całym świecie nie był sam, —
Ostrzygą mu pod miarą włos...

Minęła młodość... Niby z knieji
Dmie zimny wicher z pól nadzieji
I mrozi duszę. Zima tuż!...
Samotne życie, cztery ściany,
I niema przed kim odkryć rany,
Podzielić bólu. Cmentarz dusz...
Nikogo nigdzie nie masz już!
Samotny, utkwij wzrok w nadzieję:
Wpierw zmąci zmysły szychem złud,
A potem oczy zetnie w lód,
A dumy pogna na rozchwieje,
Jak w stepie lotny śnieżny pył...
Żyj, choć do życia brak już sił.
Nie czekaj wiosny: Święto doli
Już nigdy znikąd przyjść nie zwoli,
By w zieleń przybrać ten twój sad,
By wskrzesić rojeń zmarły kwiat,
Rój dum — spętane ptaki woli —
Wypuścić w boży świat... Żyj — siedź —
O niczem nie myśl. — Wszystko — śniedz...

ЗМІСТ TREŚĆ

«Думи мої, думи мої...»	7
«Минають дні, минають ночі...»	11
«Мені однаково, чи буду...»	13
«Не кидай матері, казали...»	14
«Садок вишневий коло хати...»	16
«В неволі тяжко, хоча й волі...»	17
Косар	18
N.N.	20
«Добрó, у кого є госпóда...»	22
Г.З.	23
«Не для людей, тієї слави...»	26
Чума	28
«І знов мені не привезла...»	30
«В неволі, в самоті немає...»	32
«І золотої й дорогої...»	33
«Минули літа молодії...»	34
«Dumy moje, dumy moje...»	37
«Konają dni, konają noce...»	41
«Na jedno mi, czy w Ukrainę...»	43
«Radziła wieś: «Nie rzucaj matki!»...»	44
«Wiśniowe sady wkoło chaty...»	46
«W niewoli ciężko, choć wolności...»	47
Kosiarz	48
«W trzynaste lato szło mi życie...»	50
«Szczęśliwy, kto ma dom rodzinny...»	52
Do H.Z. w Ukrainie	53
«То́ч не для ludzi, не для славы...»	56
Pomór	57
«І знову: choćby mi literkę...»	59
«W niewoli, w głuchej samotności...»	60
«Młodości złotej i bezcennej...»	61
«Minęła młodość... Niby z knieji...»	62

Літературно-художнє видання

ШЕВЧЕНКО Тарас

ВИБРАНІ ТВОРИ

Упорядник *Полонська Зоя Костянтинівна*

(Українською та польською мовами)

Відповідальна за випуск *Т.В. Мизгаєва*

Художній редактор *Ж.Г. Присяжна*

Технічний редактор *В.В. Олійник*

Коректори:

української мови *Л.М. Гримаська,*

польської мови *З.К. Полонська*

Оригінал-макет підготовлено до друку на ПЕОМ
у Головній спеціалізованій редакції літератури мовами
національних меншин України

Підписано до друку 01.03.99. Формат 84×100^{1/32}

Папір офсетний. Гарнітура Балтика. Друк офсетний.

Ум. друк. арк. 3,12. Ум. фарб.-відб. 4,18. Обл.-вид. арк. 4,14.

Тираж 1000 пр. Зам. № 9—73.

Свідоцтво № 19241137 від 22 липня 1994 р.

Головна спеціалізована редакція літератури

мовами національних меншин України,

252025, Київ, Десятинна, 4/6.

ВАТ КДНК, 254107, Київ, Багговутівська, 17—21.

АМШ
Вет. 8656
ЖДЛ-8664

